

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ
МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНОГО СТАНУ
ДІТЕЙ 3-4 РОКІВ, ЯКІ ВІДВІДУЮТЬ
ДОШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ РІЗНОГО ТИПУ**

Полякова Антоніна

Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту

Аннотация

В статье приведены данные собственных экспериментальных исследований морфофункционального состояния детей 3-4 лет, которые посещают дошкольные образовательные учреждения разного типа.

Ключевые слова: физическое развитие, функциональные возможности, двигательный режим, дети 3-4 лет, дошкольные учреждения разного типа.

Annotation

The article outlines the data of own experimental researching of morpho-functional condition of children of 3-4 years which visit pre-school educational establishments of different type.

Key words: physical development, functional abilities, moving regime, children of 3-4 years, pre-school educational establishments of different type.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Унікальність кожної системи суспільного дошкільного виховання полягає у задоволенні потреб суспільства у догляді, оздоровленні, вихованні та навчанні дітей дошкільного віку. Її особливості полягають, насамперед, у створенні в дошкільних закладах сприятливих умов для забезпечення охорони, профілактики й зміцнення здоров'я дітей та їх усебічного розвитку.

Дошкільна освіта здійснюється на основі різноманітних видів і форм. Відповідно, сучасні дошкільні заклади України можна систематизувати за такими ознаками: приналежність, типи, види, термін роботи [1]. В залежності від особливостей змісту діяльності дошкільні заклади поділяються за такими типами: заклади загального розвитку; ті, що компенсують фізичні або психічні вади; санаторні, комбіновані.

«Положення про дошкільний заклад» [4] визначає, що основою функцією закладу загального розвитку є цілісний розвиток особистості дитини. Такий заклад може мати певну спеціалізацію: фізичну, художньо-естетичну, музичну, вивчення іноземних мов. Якщо врахувати, що дошкільна ланка є підсистемою в системі загальної середньої освіти, то поняття «спеціалізація» можна замінити поняттям «профільність», яке зустріча-

ється в останніх нормативних документах [4, 5]. Це є слушним моментом на етапі реформування дошкільної освіти, тому що спеціалізація (профільність) дошкільних закладів зустрічається на практиці поки ще рідко. Причину цього ми вбачаємо у відсутності нормативної бази для цих типів закладів, а саме – типових положень про дошкільний заклад певної спеціалізації або профільності.

Дошкільний заклад компенсуючого типу створюється для дітей, які потребують коректування фізичного і психічного розвитку (із вадами слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелекту) [1, 7]. У місті Дніпропетровську функціонує тільки один дошкільний заклад компенсуючого типу для дітей з вадами слуху і мовлення. Водночас, практикується створення окремих дитячих груп компенсуючого типу в загальнорозвивальних закладах. Географія їх розміщення досить строката, тому що відкривалися вони в різних районах міста за ініціативою конкретних дошкільних закладів і на підставі наявності контингенту дітей із певними вадами.

Заклади, до складу яких входять групи загального розвитку, відносять до комбінованого типу. У своїй структурі такі дитячі садки, крім груп компенсуючого типу, можуть мати групи загального

розвитку, санаторні, прогулянкові та інші. Як свідчить аналіз літературних джерел, комбінований тип дошкільного закладу є найпоширенішим в Україні після дошкільних закладів загального розвитку [2, 5].

Дошкільні заклади санаторного типу створюються для дітей із ранніми проявами туберкульозної інфекції, з малими й згасаючими формами туберкульозу, а також для дітей, які часто хворіють на застудні захворювання або мають захворювання кишково-шлункового тракту, ендокринної, серцево-судинної системи [8]. У Дніпропетровську, за даними нашого аналізу, функціонують, як окремі дошкільні заклади санаторного типу, так і групи санаторного типу в структурі закладів комбінованого типу. Частка таких закладів складає близько 10% у загальній мережі дошкільних закладів, а кількість вихованців – 3% від загального контингенту, що відвідують дошкільні заклади міста.

Основою системи фізичного виховання в дошкільних навчальних закладах залишається руховий режим як сукупність різних засобів та організаційних форм роботи з дітьми, що раціонально поєднуються і послідовно використовуються в залежності від віку дітей, місця в режимі дня, пори року тощо. Про це свідчать дослідження Е. С. Вільчковського [3], М. О. Рунової [10], О. Г. Лахно [6], Н. Є. Пангелової [9].

Однак, досліджень, що стосуються оптимізації рухового режиму дітей 3-4 років, які відвідують дошкільні заклади різного типу нами не було виявлено, що обумовлює актуальність дослідження.

Дослідження виконується у Дніпропетровському державному інституті фізичної культури і спорту згідно «Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015рр.». Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за

темою 3.6 «Науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні різних груп населення» (номер державної реєстрації 0111U001169).

Мета дослідження – здійснити порівняльний аналіз показників морфофункціонального стану дітей 3-4 років, які відвідують дошкільні заклади різного типу.

Методи дослідження: Аналіз та узагальнення даних літературних джерел; педагогічні (констатувальний педагогічний експеримент, педагогічне тестування); фізіологічні (антропометрія, пульсометрія, спірометрія, функціональні проби); методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. У дослідженнях брали участь 185 дітей 3-4-річного віку, які відвідують дошкільні заклади різного типу м. Дніпропетровська (ДНЗ №282 комбінованого типу, ДНЗ №192 санаторного типу, ДНЗ №28 компенсуючого типу, ДНЗ №244 та №404 загального розвитку) у вересні-жовтні 2013 року.

З метою вивчення особливостей організації навчально-виховного процесу був проаналізований режим дня дітей, які відвідують дошкільні заклади різного типу. Це дозволило з'ясувати рухову активність дітей у період їх перебування у дошкільному закладі та визначити до якої групи (за ознакою рухової поведінки) можна їх віднести.

Було з'ясовано, що організація режиму дня у дошкільних закладах різного типу безпосередньо впливає на обсяг рухової активності дітей 3-4 років. Так, застосування методу крокометрії дозволило встановити, що у дошкільних навчальних закладах №244 і 404, які є закладами загального розвитку, обсяг рухової активності у молодших дошкільників у середньому складає у дівчат 16,9 тис. локомоцій, а у хлопчиків – 17,2 тис., що дозволяє переважно кількість дітей

віднести до першої групи рухової поведінки. Е. С. Вільчковський [3] зауважує, що до цієї групи відносяться діти із середньою (нормальною) руховою активністю, яка забезпечує своєчасний розвиток дитини в цілому. До цієї ж групи увійшли вихованці ДНЗ №282. Цей дошкільний заклад є комбінованого типу і входить до мережі закладів «Школа сприяння здоров'ю».

Обсяг рухової активності вихованців ДНЗ №28 (заклад компенсуючого типу) і ДНЗ №192 (санаторного типу) виявився меншим: = у дівчат – 15,9 тис. локомоцій, а у хлопчиків =16,1 тис. локомоцій за денний період перебування у садку. Таких дітей відносять до другої групи (низька рухова активність).

Після встановлення обсягу рухової активності у дошкільних закладах різного типу встановлювалась залежність між руховою активністю та морфофункціональним станом дітей (табл. 1, 2).

Для визначення морфофункціонального стану дошкільників 3-4 років визначались показники фізичного розвитку (довжина, маса тіла, окружність грудної клітки) і функціонального стану організму (життєва ємність легень, частота серцевих скорочень у стані дійсного спокою, індекс Руф'є).

У проведених дослідженнях, спрямованих на вивчення особливостей фізичного розвитку дітей 3-річного віку можна відзначити, що спостерігається однорідність досліджуваних груп дітей всіх типів дошкільних закладів за показниками довжини тіла (табл. 1). Середні значення довжини тіла відповідають, згідно таблиці стандартів, середньому рівню розвитку дитини.

Середньоарифметичне значення показників маси тіла досліджуваних груп дітей також коливалось у межах норми, тільки у дітей дошкільного закладу комбінованого типу (ДНЗ №228)

Таблиця 1

Показники морфофункціонального стану дітей 3 років, які відвідують заклади різного типу, n=103

Тип дошкільного закладу	Стать	Показники											
		Довжина тіла, см		Маса тіла, кг		Окружність грудної клітки, см		ЖЄЛ, мл		Пульс дійсного спокою, уд. • хв ⁻¹		Індекс Руф'є, бали	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ДНЗ № 282	Х	100	±0,95	12,6	±0,26	54	±0,51	890	±32,8	112	±2,06	10	±0,89
	Д	99	±0,78	12,2	±0,22	54	±0,36	900	±40,2	110	±2,49	11	±0,55
ДНЗ № 192	Х	93	±0,98	15,5	±0,26	56	±0,70	825	±36,2	108	±2,08	14	±1,21
	Д	96	±1,37	13,3	±0,28	53	±0,46	850	±30,4	110	±2,40	13	±0,72
ДНЗ № 28	Х	98	±1,36	14,0	±0,41	56	±0,82	875	±27,7	101	±2,06	13	±1,42
	Д	90	±0,84	14,0	±0,37	56	±0,62	900	±20,6	100	±2,05	12	±0,91
ДНЗ № 244	Х	100	±1,27	14,9	±0,31	55	±0,47	1060	±32,3	112	±2,15	11	±1,35
	Д	98	±1,15	15,6	±0,29	57	±0,53	930	±35,5	109	±2,07	10	±1,27
ДНЗ № 404	Х	97	±0,98	15,3	±0,34	51	±0,65	850	±28,1	102	±2,45	10	±0,94
	Д	104,1	±1,12	16,4	±0,41	56	±0,57	900	±34,1	111	±2,34	11	±0,85

Таблиця 2

Показники морфофункціонального стану дітей 4 років, які відвідують заклади різного типу, n=82

Тип дошкільного закладу	Стать	Показники											
		Довжина тіла, см		Маса тіла, кг		Окружність грудної клітки, см		ЖЄЛ, мл		Пульс дійсного спокою, уд. • хв ⁻¹		Індекс Руф'є, бали	
		$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S	$\bar{X}$	S
ДНЗ № 282	Х	105	±0,65	19,7	±0,32	59	±0,36	970	±50,4	90	±4,36	10	±0,39
	Д	105	±0,57	18,0	±0,41	55	±0,36	1000	±42,4	93	±1,68	9	±0,51
ДНЗ № 192	Х	109	±0,85	17,2	±0,25	57	±0,59	900	±34,4	104	±0,73	11	±1,07
	Д	110	±1,29	17,3	±0,34	57	±0,56	880	±43,6	102	±0,36	11	±0,89
ДНЗ № 28	Х	108	±0,83	17,6	±0,20	57	±0,42	900	±28,3	100	±0,42	12	±0,42
	Д	107	±1,08	18,9	±0,91	56	±0,51	975	±54,3	99	±0,36	11	±0,79
ДНЗ № 244	Х	102	±1,12	16,3	±0,37	58	±0,47	1100	±37,7	100	±1,12	10	±0,67
	Д	100	±0,97	16,2	±0,53	57	±0,53	980	±35,3	100	±0,84	9	±1,12
ДНЗ № 404	Х	110	±0,95	17,1	±0,44	56	±0,44	990	±41,2	98	±0,31	9	±0,58
	Д	116	±1,02	19,5	0,51	58	±0,51	1100	±43,5	96	±0,83	8	±0,93

виявлено, що маса тіла відповідає низькому рівню ($\bar{X}$ =12,2-12,6 кг);

Показники окружності грудної клітки також є досить однорідними і, у переважній більшості, відповідають середньому рівню розвитку ($\bar{X}$ =53-57см).

Отже, середні значення антропометричних показників до-

сліджуваних груп 3-річних дітей відповідають віковим нормам.

Вивчення функціональних можливостей дітей ґрунтувалося на загальноприйнятих методиках (спірометрія, пульсометрія, функціональні проби). Проаналізувавши дані табл. 1, можна визначити, що середні показники життєвої ємності легень у дітей,

які відвідують садки санаторного і компенсуючого типу є нижчими, ніж у вихованців садків загального розвитку. Така ж тенденція прослідковується і у показниках діяльності серцево-судинної системи і фізичної роботоздатності.

Аналіз морфофункціонального стану дітей 4-річного віку дозволяє говорити про те, що антро-

пометричні показники всіх груп досліджуваних дітей є однорідними і відповідають віковим нормам (табл. 2). Що стосується показників, які характеризують функціональні можливості організму, то тут були виявлені певні відмінності. Так, у практично здорових дітей, які відвідують дошкільні заклади загального розвитку (в тому числі – комбіновані) показники життєвої ємності легень відповідають високому рівню ($\bar{X}=970-1100$ мл), пульсометрії – віковим нормам ($\bar{X}=93-100$ уд. • хв⁻¹), фізичної роботоздатності – середньому рівню (8-10 балів).

У дітей, які відвідують дошкільні заклади санаторного і компенсуючого типу рівень функціональних спроможностей є нижчим, що чітко проглядається у показниках спірометрії ($\bar{X}=880-975$ мл), пульсометрії ($\bar{X}=99-104$ уд. • хв⁻¹), проби Руф'є (11-12 балів), що є цілком закономірним.

Висновки

Отже, проведені дослідження підтвердили, що організація навчально-виховного процесу та режим дня молодших дошкільників, які відвідують дошкільні заклади різного типу, безпосередньо впливають на рівень їхньої рухової активності. При цьому треба брати до уваги, що рівень їх здоров'я теж різний. Аналізуючи середні значення антропометричних показників дошкільників різних ти-

пів закладів не було виявлено значних розходжень ні у 3-річних, ані у 4-річних дітей. Оцінюючи функціональний стан, слід зазначити, що у дітей, які відвідують заклади санаторного і компенсуючого типу адаптаційні можливості організму є нижчими, ніж у вихованців дошкільних закладів загального розвитку. На нашу думку це обумовлено не тільки індивідуальними особливостями і станом здоров'я дітей, але і меншою руховою активністю.

Література

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика: [навчальний посібник] / Під загальною редакцією проф. С. О. Нікітчиної. – К.: Видавничий дім «Слово», 2014. – 368 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Наук.кер. А. М. Богущ; авт. кол. / Богущ А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л. та ін. – К., 2012. – Спецвип. журн. «Вихователь – методист дошкільного закладу». – 30 с.
3. Вільчковський Е. С. Критерії оцінювання стану здоров'я, фізичного розвитку та рухової підготовленості дітей дошкільного віку.: навч. посібник / Е. С. Вільчковський. – К.: ІЗМН, 1998. – 64 с.
4. Державна цільова соціальна програма розвитку дошкіль-

ної освіти до 2017 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. №629 [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/na/>.

5. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року // Дошкільне виховання. – 2010. - № 9. – С.3-4.
6. Ляхно О. Г. Інноваційні технології розвитку психомоторних здібностей у фізичному вихованні дітей 2-го – 5-го років життя: авт. десерт... канд. наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.02 / О. Г. Ляхно. – К., 2013. – 21 с.
7. Лохвицька Л. В. Дошкільна освіта: історія і сьогодення: [довідник] / Л. В. Лохвицька. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 208 с.
8. Організація оздоровчої роботи в ДНЗ / Упоряд. Л. А. Швайка. – Х.: Вид. група «Основа», 2011. – 319 с.
9. Пангелова Н.Є. Формування гармонійно розвиненої особистості дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання: [монографія] / Н.Є. Пангелова. – Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О. М., 2013. – 432 с.
10. Рунова М. О. Рухова активність дитини в дитячому садку: [навч. посібник] / М. О. Рунова. – Х.: Ранок, 2007. – 192 с.

